

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้และการปฏิบัติตามสิทธิเด็ก ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร การเสนอผลการศึกษา วรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุม ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเด็ก
2. การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการคำนึงถึงสิทธิเด็ก

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเด็ก

1. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หรือ Human Rights หมายถึง แนวคิดพื้นฐาน คือการยอมรับว่า มนุษย์ทุกคนมีเกียรติศักดิ์ และมีความเท่าเทียมกัน เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่แล้ว มันไม่ใช่ สิทธิที่คนเราได้มา เพราะการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด รับหน้าที่ใด หรือมีบทบาทใด ๆ สิทธิเหล่านี้เป็นของเรา เพียงเพราะว่าเราเป็นมนุษย์ องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนขึ้น เพื่อ กำหนดว่าสิทธิเหล่านี้ได้แก่อะไรบ้าง และสิ่งที่เป็นผลงานของกรรมการนี้ก็คือ ปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้เห็นชอบและประกาศใช้ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะยอมรับนับถือ เกียรติศักดิ์ ประจำตัว และสิทธิ เท่าเทียมกัน เป็นสิทธิที่สังคม มีอาจจะละเมิดได้

จตุพร อนันตพีช (2535) ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนสรุปได้ 4 ข้อดังนี้คือ

1. มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด ยังคงลักษณะอันเป็นสากล เสมือนเป็นสมาชิก ผู้หนึ่งของมวลมนุษยชนอันเป็นครอบครัวเดียวกัน
2. การเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดเสรีภาพ ความยุติธรรมและ สันติภาพในโลก
3. การไม่นำพาดพิงต่อสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอันป่าเถื่อนซึ่งเป็นการละเมิด มโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง

4. การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางสังคมมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้นและเสรีภาพที่กว้างขวางขึ้น

กล่าวโดยสรุป สิทธิมนุษยชน ก็คือการเห็นคุณค่าเท่าเทียมกัน เห็นคุณค่าของคนเป็นสำคัญ และยึดถือคนเป็นทั้งเป้าหมายและปัจจัยในการพัฒนา ถึงแม้หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะไม่มีฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศแต่เป็นคำประกาศที่ได้รับการยอมรับโดยมติเอกฉันท์จากที่ประชุมประเทศสมาชิกของสหประชาชาติรวมทั้งประเทศไทยด้วยโดยประเทศสมาชิกขององค์การ สหประชาชาติทุกประเทศ มีพันธะทางศีลธรรมที่จะต้องปฏิบัติตาม เกี่ยวกับสิทธิของเด็ก ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ระบุไว้เป็นการเฉพาะในข้อ 25 (2) ว่า

ข้อ 25 (2) มารดาและเด็กขบที่ จะได้รับการดูแลและความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุตรในหรือนอกสมรส ย่อมได้รับความคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและมีการดำเนินนโยบายเพื่อสนองหลักปฏิญญาสากล เช่น นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว พ.ศ. 2522 ได้ให้นิยามไว้ว่า เด็กหมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 0-14 ปี

แต่เนื่องจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นเพียงคำประกาศมิใช่กฎหมายระหว่างประเทศ คณะกรรมาธิการด้านสิทธิมนุษยชนองค์การสหประชาชาติ จึงได้ร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้น เพื่อให้แต่ละประเทศเห็นความสำคัญยอมรับและปฏิบัติตามสิทธิเด็กอย่างเคร่งครัด สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติก็ได้มีมติยอมรับ และเรียกร้องให้สมาชิกแต่ละประเทศลงนามยอมรับอนุสัญญาฉบับนี้ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532

2. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้เห็นความสำคัญของเด็กว่าเด็กต้องการหลักประกันและการดูแลเป็นพิเศษ รวมทั้งได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายทั้งก่อนและหลังกำเนิด เนื่องจากเหตุผลของความอ่อนเยาว์ทางร่างกาย และจิตใจ ในปี 2522 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีเด็กสากล ในระยะเวลาทศวรรษที่ผ่านมานับจากปี 2522-2532 สภาพการณ์เกี่ยวกับเด็กในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลกดูเหมือนจะดีขึ้น ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของสังคม แต่โลกก็มีปัญหาทั้งใหม่และเก่าเกิดขึ้นมากมาย และซับซ้อนขึ้นเป็นลำดับในสภาพการณ์นี้เด็กก็ยังคงเป็นผู้มีชีวิตอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากกว่าคนอื่น ๆ ในสังคมและควรต้องได้รับการคำนึงถึงเป็นพิเศษ เพื่อการพัฒนาขึ้นของเผ่าพันธุ์มนุษยชาติ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงได้ประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเพื่อให้ประเทศสมาชิกร่วมลงนาม ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2532 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติต้องเคารพและทำตามอนุสัญญา เพื่อร่วมมือกันปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก ๆ ในทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ในเดือน

กันยายน 2533 ผู้นำจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ได้เข้าประชุมเพื่อเด็กครั้งแรกของโลกที่องค์การสหประชาชาติ เน้นการดำเนินการเพื่อส่งเสริมสิทธิเด็กทั่วโลก

สาระในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ตามบทบัญญัติอนุสัญญาดังนี้ เด็กหมายถึงมนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า 8 ปี นอกเสียจากว่าภายใต้กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อเด็กผู้นั้น ได้มีการกำหนดอายุการบรรลุนิติภาวะของการเป็นผู้ใหญ่ ไว้ต่ำกว่านั้น อนุสัญญาดังนี้มีบทบัญญัติ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นลักษณะของกฎหมาย สาระบัญญัติ คือเป็นข้อความเกี่ยวกับเนื้อหา และหลักการต่าง ๆ ในการคุ้มครองเด็กโดยเริ่มจากมาตรา 1 ถึง มาตรา 41 ส่วนที่ 2 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ คือเป็นหลักเกณฑ์ และแบบพิธี ในการบังคับใช้เริ่มจากมาตรา 42 ถึงมาตรา 54

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พ.ศ. 2532 มีสาระเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งตัวครูควรจะได้รับ เพราะครูเป็นผู้สั่งสอนให้เด็กตระหนักถึงขอบเขต สิทธิหน้าที่ และเสรีภาพทั้งของตนเองและของผู้อื่น เพื่อการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ข้อสำคัญครูจะต้องไม่เป็นผู้ละเมิดสิทธินักเรียนเสียเอง แต่ควรจะช่วยพิทักษ์ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของเด็ก การที่มีข่าวเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเด็กจากครู ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดทางเพศ ทางด้านการเงิน หรือการใช้แรงงานเด็ก เป็นผลมาจากปัญหาสังคมภายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างครูกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งใช้เวลาอยู่ร่วมกันในแต่ละวันมากกว่า 8 ชั่วโมง ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิเด็กจึงเป็นเรื่องสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ ที่จะต้องดำเนินการหาแนวทางแก้ไข แม้ปัญหาเรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็ก จะเป็นเรื่องใหม่สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ ในความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา แต่ในหลายๆประเทศทั่วโลก ให้ความสนใจที่จะดูแลเด็กและช่วยเหลือเด็กอย่างจริงจังโดยการเอาใจใส่ดูแลและมองเห็นถึงคุณค่าของเด็กว่าต้องได้รับการพัฒนา ป้องกันพิทักษ์รักษาให้เติบโตได้อย่างมีคุณภาพตลอดจนการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในสังคมตามสิทธิที่เขาพึงมีพึงได้รับ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้ร่วมลงนามในปฏิญญาสากลระดับโลกภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the right of the child) แต่บทบาทของครูในการดูแล และคุ้มครองประโยชน์ตามสิทธิเด็กไม่ได้มีการดำเนินการกันอย่างจริงจังทั้งที่ครูเป็นผู้ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทางสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้กำหนดโครงสร้างให้สำนักเสริมสร้างจรรยาบรรณและวินัยครู ให้มีส่วนคุ้มครองครูและสิทธิเด็กเกิดขึ้น โดยกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุกด้วยการกำหนดนโยบาย และแนวทางส่งเสริมให้ครูมีบทบาทคุ้มครองเด็ก พิทักษ์ ปกป้อง หรือปราบปรามมิให้ครูกระทำการล่วงละเมิดต่อเด็กในเรื่องสิทธิเด็ก (สายสุรีย์ จุติกุล เติลินิวส์ 2538) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าควรจะดูแลและสนับสนุนให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ ผู้ปกป้อง บางทีไม่ใช่จากครูด้วยกันเองแต่ปกป้องจากสิ่งแวดล้อม ปกป้องจากคนอื่นที่

จะรบกวนเด็ก เป็นหูเป็นตาให้เด็ก เพราะเด็กไม่มีปากมีเสียง ครูเป็นตัวแทนได้ ถ้าลูกศิษย์ เดือดร้อน เรียกร้องแทนเด็กได้ถ้ารู้ว่าเป็นสิทธิที่พึงกระทำได้ ควรมีการสนับสนุนให้ครูตระหนักว่า สิทธิเด็กคืออะไร วิธีที่จะไม่ละเมิดสิทธิเด็ก หรือการปกป้องสิทธิเด็กทำได้อย่างไร และต้องสนับสนุน ให้ผู้บริหารส่งเสริมสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าเป็นเรื่องศักดิ์ศรี มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี เด็กก็เป็นคน เด็กก็มี ศักดิ์ศรี ถ้าถูกละเมิดจะไม่มีโอกาสได้พัฒนาอย่างเต็มที่ ถ้าเรารักเด็กจริงมีจิตใจ มีเจตนา และ เป้าหมายที่แท้จริง อยากรู้ให้คนพัฒนาเต็มศักยภาพเราต้องปกป้องสิทธิเด็กและไม่ละเมิดสิทธิเด็ก

การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการคำนึงถึงสิทธิเด็ก

1. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิทธิด้านการแสดงออก ตามอนุสัญญามาตราที่ 13 กล่าวไว้ว่า เด็กมีสิทธิ เสรีภาพ การแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพ ที่จะแสวงหาได้รับหรือบอก ข้อมูล และความคิดใดๆโดยไม่มีพรมแดนขีดกัน ไม่ว่าจะโดยวาจา เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร หรือ ดิจิทัล ในลักษณะของงานศิลปะ หรือผ่านสื่อใด ๆ ที่เด็กเลือก อนุสัญญาในมาตรานี้ให้สิทธิด้านการ แสดงออกแก่เด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิด้านการแสดงออก แก่ประชาชน พรรณราย ทรัพย์ะประภา (2524) ได้อธิบายพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก สรุปได้ว่า เป็นความสามารถในการแสดงออกถึงความรู้สึกต่างๆไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ ตามสิทธิส่วนบุคคลในลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมและเมื่อบุคคลได้แสดงพฤติกรรมตามความรู้สึก ของตนเองแล้วจะเกิดความรู้สึก เข้มแข็ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง และสามารถ สร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นได้ดี อัลเบอร์ตี และเอมมอนส์ (Alberti and Emmons 1978) ได้ให้ ความหมายของ พฤติกรรมกล้าแสดงออกว่าเป็นพฤติกรรมที่บุคคลสามารถทำในสิ่งที่เขาสนใจการ เรียกร้องที่ปราศจากความกังวลใจ การแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมาด้วยความสบายใจหรือ กระทำตามสิทธิของตน และมีการพิจารณาถึงสิทธิผู้อื่น การศึกษาในปัจจุบันนี้มีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ว่าให้เด็ก คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น แต่การเรียนการสอนในชั้นเรียนกลับไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ เด็กได้แสดงออกในทางที่ถูกต้อง พฤติกรรมการแสดงออกทั้งของครูและของเด็ก มีบทบาทสำคัญต่อ การเรียนการสอนในชั้นเรียน ถ้าครูส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกสามารถพูดได้ตอบ และพูดได้แย้ง ได้ด้วยเหตุผล และความเป็นจริงจะเป็นการสร้างและพัฒนาความเชื่อมั่นให้กับเด็ก และจะช่วยให้ เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้ดี การให้เด็กมีอิสระในการแสดงออก จะทำให้เด็กเป็นคนไม่ ก้าวร้าว แล่งก และจาคูโบสกี (Lang and Jakulowski 1976) กล่าวถึงสาเหตุสำคัญของความก้าว ร้าวว่า บุคคลเกิดความก้าวร้าวเพราะขาดการเรียนรู้ทักษะที่จะเป็นและเหมาะสมในการแสดงออก เพื่อใช้ตอบสนองต่อสถานการณ์เฉพาะหน้าแต่ละอย่าง แม้ว่าการเรียนการสอนที่ใช้หลักสูตรประถม ศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับ ปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะให้โอกาสการแสดงออกของเด็กนักเรียน

เพิ่มมากขึ้น แต่ครูส่วนมากยังคงยึดติดกับการสอนแบบเก่า ถึงแม้จะจัดอบรมการสอนตามแนวใหม่ ครูจะนำวิธีจัดกิจกรรมไปใช้ในระยะเวลาแรกเท่านั้น กิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรใหม่ที่ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกเช่นการฝึกเด็กทำงานเป็นกลุ่มจะทำให้เด็กตระหนักในสิทธิของตนเองและผู้อื่น การมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเสมอภาคจะทำให้เด็กเรียนรู้ ศิลปะ การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมในสังคมประชาธิปไตยได้ดี ควรให้เด็กทุกคนมีโอกาสฝึกฝนการแสดงออก เช่นฝึกฝนการพูด ร้องเพลง เล่นละคร ฯลฯ การฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก สามารถกระทำได้ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการฝึกเป็นสำคัญแต่ แลงก์ และจาคูโบสกี (Lang and Jakulowski 1976) เห็นว่า การฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกแบบเป็นกลุ่มมีประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกเป็นรายบุคคล ด้วยเหตุผลที่ว่า

1. สมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับการแสดงออกตามสิทธิส่วนบุคคล สมาชิกหลายคนจึงยอมรับสิทธิของตนเองสามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ง่ายขึ้น
2. สมาชิกในกลุ่มอาจแสดงทั้งพฤติกรรม ไม่กล้าแสดงออก และพฤติกรรมก้าวร้าว จึงเหมือนกับการนำสภาพการณ์ในชีวิตจริง ที่มีบุคคลแสดงพฤติกรรมหลากหลายมาปฏิบัติในกลุ่ม ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่มีในการฝึกเป็นรายบุคคล
3. สมาชิกคนหนึ่งสามารถฝึกแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มที่มีบุคลิกลักษณะต่าง ๆ กัน จึงเป็นการเอื้ออำนวยให้นำพฤติกรรมที่ได้รับการฝึกไปใช้ภายนอกกลุ่ม
4. การฝึกเป็นกลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกเลียนแบบพฤติกรรมซึ่งกันและกันซึ่งบ่อยครั้งปรากฏว่า สมาชิกสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างสร้างสรรค์ แบบคาดไม่ถึง
5. สมาชิกในกลุ่มจะส่งเสริม และให้สิ่งเสริมแรงซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดกำลังใจในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

1.1 วัตถุประสงค์ของการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก

กอร์มอลลี และคนอื่น ๆ (Gormally and others 1975) กล่าวว่า การฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เพิ่มพูนทักษะและความเชื่อมั่นในการสื่อสารความหมายอย่างจริงใจตรงไปตรงมา และเป็นธรรมชาติ

ลาซารัส (Lazarus 1969) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกว่า เพื่อส่งเสริมการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการฝึกรู้จักการแสดงความรู้สึกทางด้านบวกออกมา เช่น การรักใคร่ พอใจ ชื่นชมยินดี ยกย่องสรรเสริญ และความ

รู้สึกทางลบ เช่น โกรธ ในลักษณะตรงไป ตรงมา และเชื่อมั่นตนเอง ตลอดจนไม่ละเมิดสิทธิของตนเองและผู้อื่น

1.2 เทคนิคการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก

พรรณราย ทรัพย์ประภา (2524) ได้กล่าวถึงเทคนิคที่นำมาใช้สำหรับฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกดังนี้

1. การใช้คำชี้แนะ (Instructional Coaching) เป็นการชี้แนะให้ผู้เข้ารับการฝึกทราบถึงสาเหตุและผลเสียของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางให้ผู้เข้ารับการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับปรุงพฤติกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การแสดงตัวอย่าง (Modeling) เป็นเทคนิคที่ผู้นำกลุ่ม และผู้ช่วยเหลือแสดงบทบาทเพื่อเป็นตัวอย่างหรือแสดงแบบอย่างโดยใช้สื่ออื่น ๆ เช่น เทปโทรทัศน์ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก เป็นต้น

3. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นการนำเอาสถานการณ์ที่เป็นปัญหาจริงมาให้ผู้เข้ารับการฝึกได้ศึกษา และแสดงบทบาทนั้นในสถานการณ์จำลอง

4. การซ้อมบทบาทของพฤติกรรม (Behavior Rehearsal) คือการให้ผู้เข้ารับการฝึกซ้อมบทบาทที่เขาต้องการจะแสดงออกกับสมาชิกด้วยกันก่อนที่จะนำไปแสดงออกในสถานการณ์จริง

5. การให้สิ่งเสริมแรง (Reinforcement) . คือการที่ผู้นำกลุ่มหรือสมาชิกภายในกลุ่มด้วยกันให้คำชม ให้กำลังใจ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันจะมีผลทำให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น

6. การทำการบ้าน (Assigning Homework) คือการให้ผู้เข้ารับการฝึกไปฝึกแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่บ้าน เช่น ฝึกแสดงหน้ากระจก หรือสถานการณ์จริงที่บ้าน

7. การเขียนบทพูด (Assertive Script) คือการให้ผู้เข้ารับการฝึกเขียนบทพูดเพื่อสื่อสารความต้องการตามความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของตนเองกับบุคคลที่มีความสำคัญต่อผู้รับการฝึก

การเรียนการสอนในห้องเรียน ครูไม่ควรจะตีกรอบทางความคิดให้กับเด็ก โดยเฉพาะเด็กประถมศึกษาตอนปลาย เริ่มมีความคิดเป็นของตัวเอง มีความคิดริเริ่มแปลก ๆ ใหม่ ๆ มีจินตนาการสูง กระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ สนใจการอ่าน เพื่อร่วมอภิปรายหรือพูดคุยกับเพื่อนได้ ครูควรจะช่วยส่งเสริมสภาพในการแสดงออกที่เหมาะสมให้แก่เด็กให้เด็กมีโอกาส แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน ความรู้ หักศนคติ อภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ ฝึกการ

ทำงานกลุ่มเพื่อบอกข้อเสนอแนะต่าง ๆ ระหว่างเด็กกับเด็ก หรือครูกับเด็ก ครูอาจช่วยส่งเสริมฝึกฝนเรื่องการแสดงออกให้แก่เด็ก เช่นอาจนำปัญหาให้เด็กแสดงความคิดเห็นช่วยกันแก้ไขปัญหา ให้เด็กได้มีโอกาสซักถามปัญหาต่าง ๆ หรือครูอาจนำเทคนิคการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมาใช้บ้าง เช่นการแสดงบทบาทสมมติ การฝึกให้นักเรียนเขียนเรื่องราวเพื่อมาพูดหน้าชั้นเรียน หรือเทคนิคอื่นๆตามความเหมาะสม และในการเรียนที่ต้องให้นักเรียนได้มีโอกาสมือปฏิบัติ เช่นการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การทำเกษตร ประดิษฐ์สิ่งของ ฝึกทักษะการเล่นดนตรี ฟ้อนรำ ทำอาหาร ฯลฯ ครูควรให้โอกาสเด็กได้ปฏิบัติอย่างแท้จริง เพื่อเด็กจะได้เป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ได้อย่างแท้จริง

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการฝึกพฤติกรรมการแสดงออก

รังสรรค์ เพ็ญ (2522) ได้ศึกษาวิจัยการฝึกพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนวัยรุ่นหญิง โดยจัดโครงการให้คำปรึกษา เชิงพฤติกรรม กับนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อายุระหว่าง 15 ถึง 18 ปี จำนวน 32 คน ของโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกสูงกว่าก่อนได้รับการฝึกและสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 ส่วนนักเรียนหญิงที่ไม่ได้รับการฝึกนั้น มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกไม่สูงกว่าก่อนได้รับการฝึก

เอี่ยมจิต ตีศรีแก้ว (2527) ได้พบว่า การฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ และความวิตกกังวลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย พบว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการแสดงออกมากขึ้น มีบุคลิกแบบเก็บตัว เป็นแบบแสดงตัว และมีความวิตกกังวลลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุม

เพ็ญศรี วชิราวีโรจน์ (2527) ได้พบว่า ถ้าเด็กมีการฝึกพฤติกรรมให้กล้าแสดงออกเพื่อลดความวิตกกังวล ในการพูดต่อหน้าชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอุลิต ไพบูลย์ ธนูปถัมภ์ จังหวัดชัยนาท นักเรียนที่มีการฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกจะมีความวิตกกังวลในการพูดหน้าชั้นเรียนน้อยกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.4 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับการฝึกพฤติกรรมการแสดงออก

เพ็นซ์ (Pentz 1980) ได้ศึกษาผลการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก และประสิทธิภาพของผู้นำฝึกที่มีต่อพฤติกรรมแสดงออกของเด็กวัยรุ่นที่ก้าวร้าว และเด็กวัยรุ่นที่ไม่แสดงออกกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 90 คน เป็นชาย 43 คน หญิง 47 คน มีพฤติกรรมก้าวร้าวจำนวน 41 คน มีพฤติกรรมไม่กล้าแสดงออกจำนวน 49 คน กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มที่เรียนรู้

พฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกแบบมีโครงสร้าง กลุ่มที่ใช้สอนและกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยวิธีใดเลย กลุ่มฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกแบ่งเป็นกลุ่มที่นำฝึกโดยครู นักเรียน และผู้ปกครอง กลุ่มที่ใช้สอนนำโดยครูที่นำฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสม แบบสำรวจที่ใช้วัดพฤติกรรมการแสดงออกคือ แบบรายงานตนเอง (Self-report Inventories) และแบบทดสอบพฤติกรรม (Behavioral Test) ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มที่นำฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกแบบมีโครงสร้างโดยครู เด็กวัยรุ่นแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมดีกว่ากลุ่มที่นำฝึกโดยนักเรียนและผู้ปกครอง นอกจากนี้เด็กวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและเด็กวัยรุ่นที่ไม่กล้าแสดงออก มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฮุย และแลงก์ (Huey and Rank 1984) ได้ทำการศึกษาผลของการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยรุ่นผิวดำ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนวัยรุ่นผิวดำที่เรียนอยู่ระดับ 8-9 มีผลการเรียนต่ำ และมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่นำโดย กลุ่มเพื่อน 2 กลุ่ม กลุ่มอภิปรายที่นำโดยผู้ให้คำปรึกษา 1 กลุ่ม กลุ่มอภิปรายที่นำโดยเพื่อน 1 กลุ่ม และกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกแต่อย่างใด 1 กลุ่ม กลุ่มอภิปรายและกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกจะเป็นกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบวัดระดับทักษะในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม แบบวัดระดับความโกรธ แบบวัดความก้าวร้าว และแบบวัดพฤติกรรมในชั้นเรียน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่ฝึกโดยผู้ให้คำปรึกษา และโดยเพื่อนท่าจะแน่นในแบบวัดทักษะการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมสูงกว่ากลุ่มควบคุม และแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ในชั้นเรียนน้อยกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตามพบความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ในแบบวัดระดับความโกรธ และแบบวัดระดับความก้าวร้าว นอกจากนี้การทดลองครั้งนี้ยังพบว่า กลุ่มฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่นำโดยผู้ให้คำปรึกษา มีประสิทธิภาพพอกๆกับกลุ่มฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่นำโดยเพื่อน

จากข้อมูลต่าง ๆ และรายงานผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกที่ได้รวบรวมมานี้ มีความสอดคล้องกันคือ การฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก เป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลที่ประสบปัญหา เช่นความก้าวร้าว ไม่กล้าแสดงออก มีความวิตกกังวลในขณะที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ขาดการยอมรับนับถือตนเอง มีทักษะทางสังคมดีขึ้น มีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และสามารถแสดงพฤติกรรมออกได้อย่างเหมาะสม การเรียนการสอนในห้องเรียน ถ้าครูให้โอกาสเด็กได้แสดงออกหรือมีการฝึกเรื่องการแสดงออกให้กับเด็ก จะทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง ภาคภูมิใจ และเกิดความนับถือตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็น หรือความรู้สึกของตนออกมาทางคำพูด ท่าทางและสามารถติดต่อกับคนทุกระดับได้อย่างเปิดเผยถูกต้อง

เหมาะสมกับกาลเทศะ กล่าวกระทำในสิ่งที่มีเหตุผล หรือถูกต้อง ซึ่งเป็นลักษณะที่ดีของผู้ที่อยู่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการป้องกันมิให้ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงทั้งทางร่างกาย และจิตใจ รวมทั้งการรังแกทางเพศตามอนุสัญญามาตราที่ 19 กล่าวไว้ว่า รัฐภาคีจะมีมาตรการต่างๆที่เหมาะสม ด้านกฎหมาย บริหารสังคม และการศึกษา เพื่อป้องกันมิให้เด็กตกเป็นเหยื่อ ไม่ว่าจะรูปแบบใด ของความรุนแรงทางร่างกายหรือจิตใจ การทำร้ายหรือกลั่นแกล้ง การกระทำที่ละเลย หรือประมาทการปฏิบัติที่ไม่ดี หรือถูกเอาเปรียบ รวมทั้งการรังแกทางเพศ

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และทำ แผนการศึกษาชาติดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างได้ผล ครูจึงเป็นผู้ที่ทำงานหนักทั้งในด้านการ ถ่ายทอดวิชาความรู้และการอบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนให้ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ของสังคม และจะต้อง ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตอันเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และคนทั่วไปให้สมกับที่สังคมไทยยกย่องว่า ครูเป็นปูชนียบุคคล ดังพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้า-อยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2515) ที่ได้พระราชทานเกี่ยวกับการฝึกหัดครูไว้ตอนหนึ่งว่า

หน้าที่ของครูเป็นหน้าที่ที่ไม่ใช่ข้าราชการหรือหน้าที่ที่ได้รับเงินเดือนตอบแทนแต่หน้าที่ในฐานะมนุษยชน แต่ที่ต้องวางตัวเป็นครูที่แท้ ถ้าครูวางตัวเป็นครูจะทำให้ลูกศิษย์นับถือเป็นทุน แต่ว่าถ้าทิ้งความเป็นครูโดยที่หัวใจ ยอมแพ้สภาพการณ์ ได้ทำให้ลูกศิษย์มีความเคารพไม่ได้

ครูจึงเป็นตัวจักรที่สำคัญในการจัดการศึกษา ประสิทธิภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับคุณภาพ และสมรรถภาพของครู ครูมีความสำคัญในการพัฒนากำลังคนเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ รวมทั้งเป็นความหวังของสังคมที่ปรารถนาให้ครูทำหน้าที่เป็นตัวแทนความดีทั้งปวง และภาระที่ครูต้องรับผิดชอบเด็กในชั้นเรียน ซึ่งมีจำนวนมากเป็นภาระที่หนักเพราะเด็กนักเรียนมาจากครอบครัวแตกต่างกัน เติบโตในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันจึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่างกันพฤติกรรมบางอย่างอาจไม่เป็นที่ยอมรับเป็นต้นว่าไม่สนใจฟังครูสอน ลุกจากที่ ทำเสียงดังรบกวนชั้น แกล้งผู้อื่น ช่างพูดคุย ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ซึ่งครูต้องหาวิธีปรับพฤติกรรมเด็ก (Behavior Modification) และวิธีที่ครูนิยมใช้คือการลงโทษจะหนักหรือเบาขึ้นกับลักษณะความผิดที่กระทำ ครูอาจใช้การลงโทษทางกาย เช่นการเขย่งนติ เขกโต๊ะ เป็นต้น หรือการลงโทษทางวาจา เช่น ดุด่า ว่ากล่าว เป็นต้น การลงโทษบางครั้งครูไม่ได้ใส่ใจต่อระเบียบกระทรวงศึกษาว่าด้วยการลงโทษนักเรียน จึงมักมีข่าวให้ได้ยินเสมอทางสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ว่าครูลงโทษเด็กนักเรียนเกินกว่าเหตุ เช่นตีจนน้องเป็นแผลเลือดไหล ตบจนเลือดออกหู เอาหัวโขกต้นไม้ เป็นต้น สนธยา นัตรมาศ (2530) ซึ่งข่าวที่ปรากฏขึ้นเหล่านี้สร้างความสะเทือนใจ และก่อให้เกิด

เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ตามมาในทางลบต่อตัวครู และการกระทำดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเด็ก มีผลการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างสังกัดที่จัดการศึกษาเกี่ยวกับการลงโทษเด็กนักเรียน ปรากฏว่า ครูสังกัดกรุงเทพมหานครมีพฤติกรรมการลงโทษเด็กนักเรียนสูงกว่าครูสังกัดอื่น ไพรัช อรรถคามานนท์ (2531) ในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเด็กนักเรียนจำเป็นที่ครูต้องคำนึงถึงผลดี ผลเสียของวิธีการต่างๆ เพื่อนำมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งขีดจำกัดในความสามารถ และความรับผิดชอบของตน เช่นปัญหาพฤติกรรมบางลักษณะเกินความสามารถของครู ก็จะต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น หน่วยงานสุขภาพจิต โรงพยาบาล เป็นต้น เพราะถ้าวิธีการที่ครูใช้ปรับพฤติกรรมเด็กนักเรียนไม่ตรงสาเหตุก็คงไม่ช่วยให้ครูเบาใจ ครูเองจะเสียเวลา เสียอารมณ์ และในบางครั้งพฤติกรรมเดิมของเด็กนักเรียนนอกจากจะไม่ดีขึ้นแล้วยังกลับเลวร้ายลงแถมจะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีลักษณะอื่นเข้ามาเสริม เพิ่มเติมอีก บังอร เอี่ยมรอด (2533)

พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดก็ตามเป็นหน้าที่ของครูตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องเข้าใจปัญหาของเด็กอย่างถ่องแท้เพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง และต้องรับผิดชอบทำการแก้ไขจัดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเหล่านั้น ถ้าครูจะใช้วิธีการลงโทษเด็ก ครูควรกระทำด้วยความรอบคอบและระมัดระวังยิ่ง เพราะการลงโทษมีผลต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเด็ก วิธีการลงโทษควรเป็นสถานเบา และลงโทษด้วยเหตุผล ด้วยความรัก ความเข้าใจเด็กการลงโทษจึงจะได้ผล การลงโทษที่รุนแรงซึ่งเกิดจากอารมณ์ของครู การแสดงกิริยาอาการโกรธเกรี้ยว ก้าวร้าวให้เด็กเห็นเป็นแบบอย่าง จะทำให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของครูโดยไม่รู้ตัว เด็กที่ถูกลงโทษลักษณะนี้จะเป็นเด็กดื้อ ซอปปอต้าน ฉะนั้นครูควรควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ดี ในขณะที่กำลังโกรธหรือไม่พอใจเด็ก ครูควรทำจิตใจให้สงบ แล้วคิดหาวิธีการลงโทษที่เหมาะสม โดยคำนึงถึง วัย วุฒิภาวะ และสภาพแวดล้อมทางสังคม และในการลงโทษแต่ละครั้งครูควรอธิบาย ให้เด็กเข้าใจว่าทำไมต้องลงโทษ เมื่อเด็กทราบสาเหตุจะไม่กระทำเช่นนั้นอีก

2.1 ความคิดเห็นนักจิตวิทยาเกี่ยวกับการลงโทษ

เบอร์ริส เฟรดเดอริก สกินเนอร์ (Burrhus Federic Skinner) นักจิตวิทยาในสมัยศตวรรษที่ 20 ได้กล่าวว่า การลงโทษคือการทำให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมลดลง เมื่อให้ผลกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่อินทรีย์ไม่พอใจ เช่นการตี หรือการนำสิ่งซึ่งอินทรีย์พอใจออกไป เช่นไม่ให้เล่น สกินเนอร์ กล่าวว่า การลงโทษ เป็นการหยุดยั้งพฤติกรรมชั่วคราว เขาไม่นิยมการลงโทษ แต่ใช้วิธีการเพิกเฉย (Ignorance) เมื่ออินทรีย์แสดง พฤติกรรม ไม่พึงประสงค์

ครัมโบลท์ (Krumboltz, 1972) กล่าวถึงผลเสียที่เกิดจากการลงโทษไว้หลายประการ ดังนี้

1. การลงโทษอาจเป็นการเสริมแรงในบางกรณี เช่น ครูทำโทษเด็กโดยให้มานั่งหน้าชั้นใกล้โต๊ะครูหรือโดยให้เด็กเขียนชื่อเขาบนกระดานดำวิธีนี้เด็กจะได้รับความสนใจจากเพื่อนในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งเสริมแรง ดังนั้นแทนที่จะเป็นการลดพฤติกรรมกลับเพิ่มพฤติกรรมนั้นมากขึ้น
2. การลงโทษจะทำให้เด็กเกิดความกลัว และวิตกกังวล
3. เมื่อเด็กได้รับการลงโทษบ่อย ๆ ครั้ง จะทำให้เขาพยายามหนีการลงโทษด้วยเหตุนี้ การลงโทษนั้นอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพจิต
4. เด็กมีแนวโน้มที่จะต่อต้านการลงโทษโดยการต่อสู้ตอบหรือโดยการถดถอยกลายเป็นคน เงียบขรึม เด็กจะต่อต้านการลงโทษโดยการหนีโรงเรียน หรือทำลายสิ่งของ เป็นต้น
5. เด็กมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงผู้ถูกลงโทษทุกครั้งที่มีโอกาส

พาร์ค (Park, 1972) เป็นนักจิตวิทยาอีกท่านหนึ่ง ที่ให้เหตุผลสอดคล้องกับครัมโบลท์ ในข้อที่ว่า เด็กมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงผู้ลงโทษไม่ว่าจะเป็นครูหรือพ่อแม่ ดังนั้นพ่อแม่หรือครูซึ่งเป็นตัวแทนหนึ่งของสังคมจึงไม่สามารถกระตุ้นหรือเป็นแบบให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมตามอย่างต่อไปได้ ผลเสียของการลงโทษอีกประการหนึ่งก็คือการลงโทษจะทำให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ลงโทษ มีผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วเด็กที่ถูกลงโทษยังแปลความหมายเกี่ยวกับการลงโทษของครูแตกต่างกันไปอีก คือถ้าครูที่ลงโทษเป็นบุคคลที่เด็กไม่ชอบเด็กจะแปลความหมาย การลงโทษของครูว่าเป็นการกระทำที่รุนแรง แต่ถ้าเป็นครูที่เด็กชอบการแปลความหมายการลงโทษก็จะต่างกัน ประการสุดท้าย การลงโทษยังอาจทำให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effect) เช่นเด็กที่ถูกลงโทษเนื่องจากขี้เกียจในชั้นเรียน ความกลัวการลงโทษจะทำให้เกิดความวิตกกังวล และไม่กล้าแสดงพฤติกรรมแบบเดียวกันแม้ว่าจะเป็นเวลาที่เหมาะสม

2.2 ข้อเสนอแนะในการลงโทษ

แม้ว่าการลงโทษจะมีผลเสียต่อเด็กมากกว่าผลดี แต่ในบางครั้งครูจำเป็นต้องใช้การลงโทษ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของเด็ก เพราะการลงโทษมีส่วนช่วยยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง และมีส่วนช่วยบังคับให้เด็กทุกคน พยายามแสดงพฤติกรรมที่ดีงาม แต่ครูควรใช้ความรักในการลงโทษเด็ก และชี้แจงให้เด็กทราบถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น จากการกระทำที่ไม่ดีของเด็ก

แดเนียล แลตโอเลอรี (Daniel and O'Learys, 1972) ได้ให้หลักการลงโทษไว้ดังนี้

1. จะลงโทษเมื่อจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น
2. พูดกับนักเรียนให้เข้าใจอย่างชัดเจนว่าทำไมเขาจึงถูกลงโทษ
3. ให้เด็กเลือกวิธีลงโทษที่เขาเห็นสมควรว่าเหมาะสม
4. ให้รางวัลนักเรียนสำหรับประโยชน์ที่ได้จากวิธีลงโทษที่นักเรียนเลือก
5. พยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษทางกายถ้าเป็นไปได้
6. หลีกเลี่ยงการลงโทษขณะที่โกรธ และยังมีอารมณ์

ในเรื่องการลงโทษเด็กนักเรียน (กฎกระทรวงศึกษา, 2506) มีคำสั่งให้โรงเรียนปฏิบัติตาม คือ กระทรวงศึกษาธิการไม่มีความประสงค์ที่จะให้ครูลงโทษนักเรียนรุนแรงหรือแบบวิธนาการ ครูควรลงโทษนักเรียนให้เป็นไปตามหลัก และวิธีการที่ประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา โดยเจตนาของการลงโทษก็เพื่อที่จะแก่นิสัยที่ไม่ดีงามของนักเรียนให้รู้สึกผิดและกลับตัว ประพฤติตนในทางที่ถูกที่ควรต่อไป

นอกจากกฎกระทรวงดังกล่าวนี้แล้ว กระทรวงศึกษาธิการก็ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษ นักเรียน นักศึกษา พ.ศ. 2515 (แก้ไข เพิ่มเติม ฉบับ 2 พ.ศ. 2522) ซึ่งมีข้อบังคับเกี่ยวกับการลงโทษในเรื่องการเขียน ตี ให้ครูปฏิบัติดังนี้

การเขียนให้เขียนด้วยไม้เรียว เหล็กกลมผิวเรียบ เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 0.7 เซนติเมตรที่บริเวณก้นหรือขาอ่อนท่อนบนด้านหลัง ซึ่งมีเครื่องแต่งกายรองรับ กำหนดเขียนไม่เกิน 6 ที โดยให้ หัวหน้าสถานศึกษา หรือครู อาจารย์ ที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมายเป็นผู้เขียน การเขียนต้องไม่กระทำในที่เปิดเผย และในลักษณะเพื่อว่ากล่าวสั่งสอนให้เข็ดหลาบ ไม่ประพฤติชั่ว และกลับตัวเป็นคนดีต่อไป

การลงโทษนักเรียนที่นิยมปฏิบัติกันคือ การลงโทษโดยการเขียนหน้าเสาธง ตอนเช้า เช่นการลงโทษนักเรียนที่มาสาย การแต่งกายผิดระเบียบของทางโรงเรียน เป็นต้น การลงโทษในลักษณะประจานความผิด ชัดต่อระเบียบกระทรวงศึกษาธิการฉบับนี้

ห้ามลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาด้วยวิธีรุนแรง หรือแบบกลั่นแกล้งหรือลงโทษ ด้วยความโกรธหรือความพยาบาท หรือลงโทษนักเรียน นักศึกษา ที่กำลังเจ็บป่วยหรือกำลังมีปัญหากระทบกระเทือนใจอย่างแรง และให้คำนึงถึงอายุของนักเรียนนักศึกษาด้วย

การลงโทษนักเรียนพอสรุปได้ว่า การลงโทษควรกระทำด้วยความระมัดระวัง สุขุมรอบคอบ และเลือกวิธีที่ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพร่างกาย อารมณ์จิตใจของเด็กจึงจะเกิดผลดี การลงโทษควรบอกเหตุผลเด็กทุกครั้ง ลงโทษด้วยวิธีการไม่รุนแรงถ้ามีวิธีการอื่นที่ดีกว่า ควรใช้วิธีอื่นแทนการลงโทษ ครูควรคำนึงถึงหลักการของความมีเกียรติของมนุษย์ เด็กนับถือครู ครูนับถือเด็ก ครูยอมรับจุดอ่อนของเด็กเท่าๆกับจุดเด่นของเขา พฤติกรรมการทำผิดของเด็กเป็นสิ่งที่จะต้อง

ได้รับการแก้ไข ไม่ใช่การลงโทษทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ เด็กมีสิทธิที่จะร้องเรียน สิทธิที่จะแสดงความรู้สึกมีอิสระ ปราศจากการข่มขู่ และการถูกลงโทษอย่างผิดปกติวิสัย

สิทธิข้อนี้รวมถึง การคุ้มครองมิให้เด็กได้รับอันตรายทางร่างกาย การทารุณทางเพศ เพราะในปัจจุบันมีข่าวเรื่องครูข่มขืนกระทำชำเราเด็กนักเรียนมากขึ้นจากสถิติเกี่ยวกับการกระทำผิดของครูประถมศึกษา ที่สำนักคณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้กระทำไว้ในปีงบประมาณ 2534 ปรากฏว่า ความผิดเรื่องขู่สาว อนาคต มีจำนวน 118 ราย (ปี 2533 จำนวน 67 ราย) จากตัวเลขดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความผิดของครูประถมศึกษา ในเรื่องขู่สาว-อนาคต มีอัตราเพิ่มขึ้นมากรวมไปถึงความผิดฐานเสพยา เล่นการพนันด้วย เพราะความผิดสองประการนี้ส่งผลกับเด็กในเรื่องประสิทธิภาพการเรียนการสอนและสวัสดิภาพของตัวนักเรียนเองโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการกระทำชำเรานักเรียน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายสุธรรม ปั้นประเสริฐ (2534) กล่าวว่า ครูเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดเด็กตลอดเวลา ควรจะมีมาตรการที่เฉียบขาดลงโทษครูที่มีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมในเรื่องนี้ ซึ่งนอกจากจะไล่ออกจากราชการทันทีแล้ว ควรดำเนินคดีอาญาด้วยบทลงโทษที่หนักที่สุด

นางบุญนำ ทานสัมฤทธิ์ (2534) ก็แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า แม้โรงเรียนของกรุงเทพมหานคร จะมีแต่เด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา แต่เรื่องครูข่มขืนกระทำชำเรา เด็กก็เป็นเรื่องต้องระมัดระวัง เพราะมีข่าวออกมาจากที่อื่นๆซึ่งต้องเน้นการอบรมให้ครูเป็นครูที่ดีทั้งกายและใจ ไม่หาเศษหาเลยกับเด็ก หากพบว่าครูคนใดมีพฤติกรรม ทำนองนี้ควรสกัดกั้นก่อนจะทำร้ายเด็ก

เราจึงควรหาแนวทางป้องกัน หรือขจัดครูที่ประพฤติไม่ดี เหล่านี้คือ ครูด้วยกันเองต้องช่วยกันสอดส่องดูแล และผู้บังคับบัญชาชั้นสูง ต้องไม่เพิกเฉยหากมีครูคนใดมีพฤติกรรมผิดสังเกตกับลูกศิษย์ พวกครูควรกันเด็กออกมาให้พ้นและแจ้งให้ผู้บังคับบัญชารับเพื่อตักเตือนห้ามปราม ถ้าหากเรื่องเกิดแล้วมีหลักฐาน ผู้บังคับบัญชาต้องลงโทษเด็ดขาดจริง ๆ เพราะเด็กนักเรียนที่ถูกกระทำทารุณจะเจ็บปวด ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ของเด็กนักเรียน ซึ่งประเทศชาติจะสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าไปด้วย

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีแก้ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน

สำเร้ง บุญเรืองรัตน์ (2515) ได้กล่าวถึงรายงานผลการวิจัยของศูนย์อินโนเทค (Innotech Center) ในการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาสรุปได้ว่าวิธีการแก้ปัญหาทางพฤติกรรมที่ครูกลุ่มประเทศ SEAMEO ซึ่งประกอบด้วย อินโดนีเซีย เขมร

ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม ใช้ได้แก่ (1) การลงโทษ เช่น ต่า ตี ชู หักคะแนน กักบริเวณ ไล่ออกนอกชั้น รายงานครูใหญ่ (2) ให้ความช่วยเหลือและสนใจเป็นรายบุคคล (3) ให้คำแนะนำคำอธิบาย (4) ไม่สนใจปัญหานั้น (5) ศึกษารายกรณี (6) ส่งปัญหาให้ผู้อื่น แก้ (7) ร่วมมือกับครูหรือผู้อื่นในการแก้ปัญหา

จุมพล พลภัทรชิวิน (2517) ได้ศึกษาวิธีการที่ครูใช้ในการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหา ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในโรงเรียนราษฎร์ ส่วนกลาง 5 โรง จำนวน 127 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจวิธีการที่ครูใช้ในการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน พบว่าครูในกลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหา เรียงลำดับดังนี้ ใช้วิธีการไม่ทำโทษ ทำโทษทางวาจา ทำโทษทางสังคม ไม่แก้ปัญหาลงโทษทางกาย และครูที่มีวุฒิทางการศึกษาเหมือนกันแต่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน เลือกใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการทำโทษแตกต่างกัน

มาลินี จุฑาปะมา (2520) ได้ศึกษาวิธีการที่ครูและครูแนะแนวใช้แก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นครูประจำชั้น จำนวน 280 คน ครูแนะแนว 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามซึ่งสร้างขึ้นเองเพื่อสำรวจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา จำนวน 25 พฤติกรรมผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่พบปริมาณมากที่สุด เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน และพฤติกรรมที่พบปริมาณน้อยที่สุดเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับทางสังคม ส่วนวิธีที่ครูประจำชั้นและครูแนะแนวใช้ในการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหามากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือวิธีการชี้แจงให้เห็นถูกผิด อันดับรองลงมาครูประจำชั้นใช้วิธีการลงโทษแต่ครูแนะแนวใช้วิธีค้นหาสาเหตุ วิธีที่นำมาใช้คือ ตู ตี หักคะแนน กักบริเวณ ไล่ออกจากชั้นเรียน ชี้แจงถูกผิด ให้รางวัล ยกย่องชมเชย

ลินจง ทองประพาฬ (2527) ได้ศึกษาวิธีการที่ครูใช้ปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครจำนวน 295 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจวิธีการที่ครูใช้ปรับพฤติกรรม ที่เป็นปัญหาประกอบด้วยวิธีการ 7 วิธี คือ (1) การลงโทษ (2) การเฉยเมยไม่สนใจ (3) การเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหารวมกับการให้แรงเสริมบวก (4) การแนะนำ (5) การค้นหาสาเหตุ (6) การวางเงื่อนไขสัญญา (7) วิธีการอื่น ๆ ซึ่งครูเป็นผู้ระบุที่นอกเหนือจากวิธีการทั้ง 6 หรือวิธีการปรับพฤติกรรมที่มากกว่า หนึ่งวิธีขึ้นไป ผลการวิจัยพบว่าวิธีการที่ครูใช้ปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนในแต่ละพฤติกรรมแตกต่างกัน โดยที่วิธีการที่ครูใช้ปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน ตามลำดับมากน้อยคือ การค้นหาสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และหาทางแก้ไข การแนะนำ การลงโทษ การวางเงื่อนไขสัญญา การเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหา รวมกับการให้แรงเสริมบวกใช้วิธีการมากกว่าหนึ่งวิธีขึ้นไปและการเฉยไม่

สนใจ นอกจากนี้ยังพบว่าวิธีการที่ครูเพศหญิงและเพศชายใช้ปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาไม่แตกต่างกัน แต่ครูที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี รวมทั้งครูที่มีประสบการณ์ของการเป็นครู 1-5 ปี , 6-10 ปี และมากกว่า 10 ปีขึ้นไป ใช้วิธีการปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนแตกต่างกัน

2.4 งานวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหทางพฤติกรรมของนักเรียน

เทอร์เนอร์ (Turner, 1978) ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะเบียบที่นักเรียนปฏิบัติและพฤติกรรมของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสอนทางด้านภาษา สังคมวิชาชีพ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ จากโรงเรียนที่สอนในระดับมัธยมศึกษา 10 โรงเรียนของรัฐมิชิแกน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินการรับรู้และการสังเกตของครูที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่าภาวะเบียบมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนน้อย แต่จะใช้ได้ดีมีประสิทธิภาพกับพฤติกรรมที่รุนแรง อย่างไรก็ตามครูจะรับรู้ว่ภาวะเบียบจะมีอิทธิพลต่อเด็กโตมากกว่าเด็กเล็ก ยกเว้นครูที่สอนด้านสังคม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนแตกต่างกันตามเพศ ประสบการณ์ของการเป็นครู และแผนกวิชาที่ครูสอน

คลาร์ก (Clark, 1978) ศึกษาถึงการรับรู้ที่มีต่อการลงโทษโดยให้นักเรียนพักการเรียนของครู นักแนะแนว และผู้บริหาร กลุ่มตัวอย่างเป็นครู นักแนะแนว ผู้บริหารจากโรงเรียน 5 แห่ง ในรัฐมิชิแกน ให้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับวินัยในด้านให้นักเรียนพักการเรียน (Suspension) 24 ข้อผลปรากฏว่า (1) ครูต่างเพศกันมีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับการลงโทษนักเรียนในด้านการสั่งให้นักเรียนพักการเรียน (2) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับการลงโทษนักเรียนในด้านการสั่งให้นักเรียนพักการเรียน

จากสิทธิเด็กในข้อนี้ และผลการวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหพฤติกรรมของนักเรียน ครูควรใช้หลักความยุติธรรมมีเหตุผล ให้ความรักและความเมตตาแก่เด็ก และตัวครูควรประพฤติตนให้อยู่ในหลักศีลธรรมอันดี ซึ่งจะเป็นสิ่งช่วยให้เด็กเกิดความนิยมในตัวครู มีเจตคติที่ดีต่อตัวครู ซึ่งจะส่งผลไปถึงสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนด้วย เพราะเด็กจะตั้งใจเรียน เกิดความอยากรู้อยากเห็นวิชาที่ครูสอน มีความเอาใจใส่นี้ถึงการเรียนอย่างแท้จริง

3. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตามอนุสัญญามาตราที่ 29 กล่าวไว้ว่ารัฐภาคีตกลงว่าการศึกษาที่ให้แก่เด็กจะต้องนำไปสู่พัฒนาการของบุคลิกส่วนตัวของเด็ก ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางร่างกาย และจิตใจเพื่อพัฒนาได้อย่างเต็มที่

พัฒนาการของเด็กโดยทั่ว ๆ ไป ดูเหมือนว่าจะมีส่วนซึ่งเหมือนกัน แต่โดยแท้จริงแล้ว เด็กแต่ละคนจะมีลักษณะของพัฒนาการเฉพาะตัว ทั้งนี้เพราะแต่ละคนมียีนส์เป็นตัวกำหนดทั้งยังมีสิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู สิ่งเหล่านี้ทำให้คนแต่ละคนแตกต่างกัน เซอร์สโตน (Thurstone, 1970) ได้ค้นพบว่า สมรรถภาพของมนุษย์แต่ละคนแบ่งเป็นกลุ่มหรือเขต แต่ละเขตจะทำหน้าที่เฉพาะและประสานกับเขตอื่นแต่ละเขต

จากการค้นพบนี้ ชี้ให้เห็นว่าสภาพร่างกาย พื้นฐานของมนุษย์ แตกต่างกันโดยเฉพาะสติปัญญา ในห้องเรียนหนึ่งๆ นั้นจึงมีเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม นักเรียนคนหนึ่งก็เป็นแบบหนึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว มีรูปร่าง สติปัญญา แตกต่างก็มีวิธีการเรียนรู้ วิธีการทำงานและวิธีการปรับตัวในสังคมแตกต่างกัน กล่าวได้ว่าไม่มีใครที่เหมือนกันเลย ความแตกต่างกันเหล่านี้ มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน อาจเกิดปัญหาเด็กบางกลุ่มเรียนไม่ทันเพื่อนและบางกลุ่มเรียนเก่งกว่าเพื่อนๆ ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องหาวิธีการส่งเสริมพัฒนาการเด็กนักเรียนทุกคนให้สามารถจะพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

3.1 พฤติกรรมของครูที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

ครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกำหนดสภาพดีหรือไม่ดีของเด็ก ปฏิบัติตอบสนองที่ครูให้แก่เด็กเป็นประจำทุกวันจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้นเด็กจะมีพฤติกรรมเช่นไร หรือเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งมีองค์ประกอบหลายอย่าง ดังที่ จินตนา มาพวง (2520) ได้ศึกษาพบว่าพฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ บุคลิกภาพ ทักษะและวิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอนเจตคติของครูที่มีต่อนักเรียน และการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน องค์ประกอบดังกล่าวนี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งสิ้น ซึ่งสรุปเป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ 3 ประการคือ

3.1.1 บุคลิกลักษณะของครู

3.1.2 การดำเนินการสอนและการใช้จิตวิทยาในการสอน

3.1.3 การจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน

3.1.1 ด้านบุคลิกลักษณะของครู

บุคลิกของครูจะมีอิทธิพลต่อนักเรียน เพราะนักเรียนชอบเลียนแบบและจดจำบุคลิกลักษณะของครูที่ตนพอใจมาปรับเป็นบุคลิกของตน ดังที่เทอร์เนอร์และเดนนี่ (Turner and Denny, 1968-1969) ได้กล่าวว่า "บุคลิกของครูมีความสัมพันธ์อย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะของนักเรียน" นवलเพญู วิเชียรโชติ (2515) ก็ได้ให้แนวคิดว่า "สิ่งที่จะเป็นเครื่องตัดสินว่าครูควรเปลี่ยนบุคลิกภาพด้านใดนั้นให้ดูที่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของนักเรียน ดังนั้นในการสอนครู

จึงควรสร้างบุคลิกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน นอกจากนี้ บุคลิกภาพของครูมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน จะทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน เพราะบุคลิกที่ดีของครูสามารถเหนี่ยวนำจิตใจของนักเรียนให้อยากเรียนทำให้วิชาน่าสนใจน่าเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2525) บุคลิกภาพของครูจึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (2477) ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2500) สุชา จันทน์เอม (2521) และ ไรอันส์ (Ryans, 1970) ได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า บุคลิกที่ดีของครูควรมีลักษณะดังนี้

1. มีรูปร่าง และกิริยาท่าทางดี
2. มีความประพฤติดี และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
3. มีความว่องไว กระตือรือร้น
4. มีอารมณ์ขัน รื่นเริง มองโลกในแง่ดี
5. มีความยุติธรรม
6. มีเมตตา สนใจ และเอาใจใส่นักเรียนดี
7. มีความอดทน และควบคุมอารมณ์ได้ดี

3.1.2 ด้านการดำเนินการสอนและใช้จิตวิทยาในการสอน

จากการวิจัยของ แพรวพรรณ ตีอาษา (2518) พบว่าการสอนที่จะได้ผลในการเรียนสูงครูจะต้องสอนจากง่ายไปหายาก จากสิ่งที่รู้ไปสิ่งที่ไม่รู้ จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว พูดชัดเจน ฟังเข้าใจง่าย ตอบคำถามชัดเจน ออกคำสั่งชี้แจงและอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ดี มีทักษะในการใช้กระดานดำ เขียนเป็นระเบียบ ชัดเจน อ่านง่าย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อำไพ สุจริตกุล และคณะ (2521) เรื่องขอบเขตหน้าที่และเกณฑ์มาตรฐานของการสอนระดับประถมศึกษา ซึ่งพบว่าครูประถมศึกษาควรมีทักษะการสอนหลายประการเช่น

1. พูดเสียงชัดเจนฟังง่าย อธิบายได้แจ่มแจ้ง พูดไพเราะ ตอบคำถามได้ชัดเจน เข้าใจง่ายและใจเย็น
2. พูดชมเชย แนะนำสั่งสอน ปลอดภัยให้กำลังใจ กระตุ้นเร้าให้สนใจหรือสนุกสนานตามโอกาสอันควร
3. รู้จักใช้กระดานดำ ลายมือเป็นระเบียบถูกต้อง อ่านง่ายและชัดเจน
4. ฟังและเข้าใจคำพูดหรือเสียงต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เพื่อปฏิบัติการได้ฉับไว ถูกต้องและ เหมาะสม
5. สังเกตสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนอันจะมีผลดีและร้ายต่อผู้เรียน เพื่อช่วยให้จัดการได้อย่างเหมาะสม
6. รู้จักวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้า ทั้งในด้านเนื้อหา อุปกรณ์

กิจกรรมและการประเมินผล โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

7. จัดห้องเรียนแบบต่างๆได้หลายแบบ โดยคำนึงถึงลักษณะวิชาความเหมาะสมกับผู้เรียน และสภาพการเรียนการสอน

8. มีประสิทธิภาพในการตรวจงานเด็กและเลือกให้งานอย่างเหมาะสม

9. มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้และเกิดความคิดอยู่เสมอ

10. มีความสามารถพิเศษในการสอน เช่นวาดภาพ เล่านิทาน เล่นดนตรี ประกอบการสอน ทั้งยังสามารถสอนได้หลายวิชาอย่างมีประสิทธิภาพ

11. เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกการทำงานร่วมกันเพื่อฝึกความเป็นผู้นำมีความรับผิดชอบและ ควบคุมตนเองได้

12. รู้วิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างฉลาด รู้จักให้กำลังใจและลงโทษได้อย่างเหมาะสม

13. เข้าใจวิธีการวัดและประเมินผล และกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักประเมินผลตนเองได้

3.1.3 ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน

ห้องเรียนเป็นสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักเรียนจะใช้เวลาอยู่ในห้องเรียนประมาณวันละ 5-6 ชั่วโมง ย่อมมากพอที่จะปลูกฝังลักษณะนิสัยของเด็กให้มีแบบต่าง ๆ กันออกไป เช่น อาจเจียบขีมิ เกือบตัว ชอบแสดงออก ชอบตามแบบผู้อื่น ตลอดจนจนสามารถที่จะช่วยสร้างเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ตามลักษณะที่ต้องการได้ เช่น เป็นผู้กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ รู้จักแสวงหาความรู้ ทำงานเป็นคณะได้ดี เป็นต้น ดังนั้นจึงควรจัดห้องเรียนและบรรยากาศในห้องเรียนให้มีชีวิตชีวาเพื่อฝึกฝนสติปัญญาให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุด สิ่งแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนพอใจ สนใจ จำทำให้นักเรียนมีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการเรียน ต้องการที่จะรับรู้เนื้อหาในการเรียน ดังนั้น ถ้าครูรู้จักจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้ดีแล้ว นักเรียนจะมีเจตคติ ที่ดีต่อครู ต่อโรงเรียน รักครู ชอบโรงเรียน ซึ่งจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดบรรยากาศในห้องเรียน อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ละเมียด ลิมอักษร (2512) ดังนี้

1. ลักษณะภายนอก ได้แก่ ขนาดห้องเรียน การจัดห้องเรียน

2. บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และการทำงานของนักเรียน

3. ลักษณะห้องเรียนในด้านการเรียนการสอน ได้แก่การจัดอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะ เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน

ลักษณะภายนอก ได้แก่ ขนาดห้องเรียนควรมีความกว้างพอที่จะมีที่ว่างสำหรับประกอบกิจกรรมได้ มีแสงสว่าง อากาศถ่ายเทได้สะดวก โต๊ะเก้าอี้ขนย้ายง่าย สามารถจัดเป็นรูปต่างๆได้ตามความเหมาะสม บรรยากาศในห้องเรียน ส่วนประกอบสำคัญที่สุดของบรรยากาศในห้องเรียนที่จะช่วยพัฒนาความสำเร็จในการเรียนของนักเรียนได้แก่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน คือครูควรมีเมตตาสร้างความอบอุ่น และใช้จิตวิทยากับเด็ก มีการกระตุ้นให้กำลังใจ เห็นคุณค่าของเด็ก มีความสัมพันธ์ร่วมกันและมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน จิราพร โพธิ์สุวรรณ และประคอง สิทธิพร (2519) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนพบว่านักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับครูอย่างประชาธิปไตย คือครูให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน ยอมรับฟังความคิดเห็น เป็นมิตร เอาใจใส่ และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่นักเรียนจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

ลักษณะห้องเรียนในด้านการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เพราะอุปกรณ์การสอนจะเป็นเครื่องมือสร้างความสนใจในบทเรียนให้แก่เด็ก เด็กจะเรียนด้วยความเข้าใจง่าย และจดจำได้อย่างแม่นยำ และใช้เวลาเพียงเล็กน้อย การใช้อุปกรณ์การสอนนอกจากจะทำให้การศึกษามีคุณภาพแล้วยังช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้อีกด้วย การจัดการเรียนการสอน ครูจึงควรจัดอุปกรณ์การสอนให้มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมและเนื้อหาที่เด็กเรียน อุปกรณ์ที่จะเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนอาจจัดให้มีสิ่งต่อไปนี้ มุมอ่านหนังสือ มุมทำงานศิลปะ มุมวิทยาศาสตร์ ป้ายนิเทศ เป็นต้น จากความคิดเห็นและผลการวิจัยของนักการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า บุคลิกภาพ วิธิตำเนิการสอนของครู และการจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นในการสอน ผู้สอนต้องสังเกตพฤติกรรมที่ตอบสนองของผู้เรียนเพื่อจะได้แก้ไขพฤติกรรมของตนให้เหมาะสมที่จะให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมครู

มันทนา ปิยะมาดา (2511) ได้สำรวจลักษณะของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ตัวอย่างประชากรเป็นครูจำนวน 1,406 คน จาก 53 โรงเรียน แยกเพศ ชั้นที่สอน วุฒิ อายุ และจำนวนปีที่สอน ปรากฏผลว่าคุณลักษณะของครู ควรประกอบด้วย การสอนดี มีเหตุผล เป็นนักประชาธิปไตย มีความเมตตากรุณา สามารถให้คำปรึกษาแก่นักเรียน มีความยุติธรรม ซื่อตรง มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้กำลังใจ ให้ความอุปการะแก่นักเรียน

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2518) ได้วิจัยคุณลักษณะของครูที่สังคมต้องการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง ครูใหญ่ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 756 คน ในกรุงเทพมหานคร ได้สรุปผลการวิจัยว่า สังคมปัจจุบัน มองครูในทัศนะที่มีเหตุ

ผลสอดคล้องตามกาลสมัย คือกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ครูไม่น่าจะปฏิบัติตนเหนือคนในอาชีพอื่นแต่ต้องประพฤติดีเสมอต้นเสมอปลาย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ครูควรใช้อุปกรณ์การสอนให้เด็กเข้าใจ การสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยเหลือแนะนำเมื่อเด็กทำงานไม่ทันหรือไม่ถูก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าครูจะต้องเข้มงวดกวดขัน ไม่ปล่อยปละละเลย เมื่อเด็กกระทำความผิด ครูต้องให้ความสนิทสนมกับเด็ก ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นและช่วยเหลือเมื่อนักเรียนประสบปัญหา

ดิลก บุญเรืองรอด และคณะ (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเตรียมตัวครูสำหรับโครงการ นวัตกรรมทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นครู ประจำการ จำนวน 420 คน ได้เหตุการณ์สำคัญ (Critical Incidents) ทั้งหมด 3,201 เหตุการณ์ โดยแยกโครงการเลื่อนชั้นอัตโนมัติ 2,462 เหตุการณ์และโครงการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จ 739 เหตุการณ์ ผลการวิจัยพบว่าสมรรถภาพครูที่จำเป็นสำหรับเลื่อนชั้นอัตโนมัติและโครงการศึกษาผู้ใหญ่เบ็ดเสร็จมีองค์ประกอบ 7 ด้านดังนี้

1. ความสามารถในการใช้หลักเกณฑ์ เทคนิคและทักษะการสอนประกอบด้วย การสอนรายบุคคล การสอนซ่อมเสริม การใช้เพื่อนช่วยสอน การสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การใช้เกมการสอน การใช้เพลงประกอบการสอน การจัดกิจกรรมการสอน
2. ความสามารถในการจูงใจและการใช้แรงเสริม ประกอบด้วยการใช้การจูงใจ การให้ แรงเสริมในโอกาสที่เหมาะสม การจูงใจแบบต่างๆ การจัดบรรยากาศการเรียน การใช้แรงเสริมชนิดต่าง ๆ
3. ความสามารถในการแนะแนวและการให้คำปรึกษา ประกอบด้วยการศึกษาผู้เรียนและชุมชน การจัดกิจกรรมป้องกันปัญหา การช่วยแก้ปัญหา เทคนิคการให้คำปรึกษา การส่งผู้เรียนไปแหล่งบริการ การตรวจสุขภาพ การเยี่ยมบ้าน
4. ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอน ประกอบด้วยการวัด การประเมินผล การเรียนการสอน การแจ้งผลการเรียน การติดตามผลการเรียน
5. คุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับครู ประกอบด้วยการไม่ก้าวร้าว ยึดหลักประชาธิปไตย การยอมรับผู้เรียน ความจริงใจ เข้าใจผู้เรียน อารมณ์ดี
6. ความสามารถในการกระบวนการกลุ่ม ประกอบด้วย การรู้ธรรมชาติของกลุ่ม การแบ่งกลุ่ม การมอบหมายงาน การอภิปราย
7. ความสามารถในการสัมพันธ์กับบุคคลและชุมชน ประกอบด้วยการปรับตัวเข้ากับชุมชน การใช้บุคคลากรในท้องถิ่น

3.3 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับพฤติกรรมครู

วิทที (Witty, 1947) ได้ศึกษาถึงบุคลิกภาพของครูที่ดีโดยให้นักเรียนจำนวน 1,200 คน เขียนเรียงความเรื่อง "ครูที่ช่วยฉันมากที่สุด" และรวบรวมคุณลักษณะของครูที่นักเรียนเขียนมาปรากฏว่าครูที่ดีต้องมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นประชาธิปไตย มีความกรุณาเอาใจใส่ต่อนักเรียนทุกคน มีความยุติธรรม อารมณ์ดี สนใจความเดือดร้อนของนักเรียน รู้จักใช้วิธีการเสริมแรง มีความสามารถในการสอนแต่ละวิชา

เบ็ค (Beck, 1967) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูโดยใช้แบบสอบถามนักเรียน ซึ่งมีข้อความคำถาม 100 ข้อ ถามนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2,108 คน ผลปรากฏว่าครูที่ดีในสายตานักเรียนคือครูที่มีคุณสมบัติด้านการให้ความรัก ความเอาใจใส่ การให้ความรู้ ความช่วยเหลือรวมถึงการส่งเสริมให้กำลังใจแก่นักเรียนด้วย

บิตเดิล (Biddle, 1967) ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีที่สำคัญสามประการคือ ด้านการกระทำซึ่งอาจสังเกตได้จากกิจกรรมต่างๆของครูโดยตรง เช่นการยอมรับ ความรู้สึกของนักเรียน การยกย่องชมเชย การรับฟังความคิดเห็นนักเรียน กิริยามารยาท เช่นรู้จักควบคุมอารมณ์และความประพฤติด้านการสอนควรมีความสามารถทางภาษา ใช้กระดานดำ หรือใช้อุปกรณ์การสอน เป็นต้น

จากสิทธิเด็กในข้อนี้ เด็กจะสามารถพัฒนาการในทุก ๆ ด้านได้เป็นอย่างดีถ้าครูมีความสนใจเอาใจใส่เด็กแต่ละคน คำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก และดำเนินการสอนโดยใช้หลักจิตวิทยาในการสอนใช้ หลักการเสริมแรงแก่เด็ก แทนวิธีการลงโทษ

4. การจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการพักผ่อนและสันทนาการ ตามอนุสัญญาตามมาตราที่ 31 (1) กล่าวไว้ว่ารัฐภาคีตระหนักในสิทธิเด็กที่จะต้องได้รับการพักผ่อนหย่อนใจ การเข้าร่วมกิจกรรมในการเล่น และสันทนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็กและมีส่วนร่วมอย่างเสรี ในด้านวัฒนธรรม และศิลปะ

เด็กที่กำลังเจริญวัยย่อมต้องการกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว เพื่อตอบสนองความเจริญเติบโตทางกายอันเป็นธรรมชาติของเด็ก การเล่น คือกิจกรรมหรือการกระทำใดๆที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินแก่เด็ก การเล่น คือการดำรงชีวิตประจำวันของเด็ก การเล่นก็คืองานของเด็กนั่นเอง ฮาร์ทเลย์ และโกลเดนสัน (Harthley and Goldenson, 1971) ได้กล่าวว่า การเล่นคือปฏิกิริยาโต้ตอบต่อชีวิตของเด็ก (Play is the children response to life) ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่เพียงแต่ ปฏิกิริยาโต้ตอบต่อชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นชีวิตจิตใจ เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการเจริญเติบโต และเพื่อการริเริ่มสร้างสรรค์ด้วย การเล่นสอนเด็กเกี่ยวกับโลกเกี่ยวกับตนเอง การเล่นบอกถึงจุดเด่นและข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในตัวเด็ก และความผิดพลาดต่าง ๆ จะนำไปสู่ความสำเร็จได้

อย่างไร ช่วยให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้นช่วยให้กล้ามเนื้อแข็งแรง ช่วยให้เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เป็นการระบายพลังที่เหลือ เป็นการทดลองแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ เป็นการฝึกหัดเกี่ยวกับภาระหน้าที่ที่เรียนรู้เกี่ยวกับการที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทำให้เด็กทราบค่านิยมและสัญลักษณ์ของตนเองได้ดีที่สุดในที่สุด

4.1 ความหมายของการเล่น

มีผู้ให้ความหมายของการเล่นของเด็กต่างๆ กัน ดังนี้

1. การเล่นเป็นการใช้พลังงานส่วนเกิน

ความหมายนี้ได้แนวคิดมาจากทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ที่อธิบายว่าเด็กเล่นเพราะเด็กมีพลังงานส่วนเกินของกล้ามเนื้อ จึงต้องปลดปล่อยพลังงานส่วนเกินนั้น

2. การเล่นเป็นการพักผ่อนชนิดหนึ่ง

ความหมายนี้ได้แนวคิดมาจากทฤษฎีผ่อนคลาย ที่อธิบายว่าขณะที่เด็กเล่นเด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียด และทำให้เกิดความเพลิดเพลิน

3. การเล่นเป็นการเตรียมตัวสำหรับชีวิตอนาคต

ความหมายนี้ได้แนวคิดมาจากทฤษฎีการเล่นโดยสัญชาตญาณที่อธิบายว่าการเล่นของเด็กเป็นการเตรียมตัวเพื่อปฏิบัติกิจกรรม แบบผู้ใหญ่ต่อไป ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เด็กเล็กชอบมีการเล่นเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ เช่น เล่นเป็นหมอ เล่นขายของ เล่นเป็นคนขับรถ เป็นต้น

4. การเล่นเป็นการแก้ปัญหาของเด็ก

ความหมายนี้ได้มาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ที่อธิบายว่าในการเล่นของเด็กนั้น อาจเกิดจากการสงสัยในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เด็กจึงพยายามหาคำตอบโดยอาจลองผิดลองถูก หรือใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางจิตใจ เช่น มีความไม่พึงพอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็อาจลดหรือปลดปล่อยความไม่พึงพอใจได้ด้วยการเล่น

5. การเล่นเป็นกระบวนการเรียนรู้

ความหมายนี้ได้แนวคิดมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่อธิบายว่าเมื่อเด็กได้เล่นไม่ว่าจะเล่นโดยลำพัง หรือเล่นกับเพื่อน เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้สำรวจ ตรวจสอบ ทดลอง ทำให้เกิดการค้นพบขึ้น ซึ่งนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญที่ตอบสนองธรรมชาติของเด็กในเรื่องความกระตือรือร้น และความสนใจใคร่รู้

6. การเล่นเป็นการแสดงออกถึงจินตนาการของเด็ก

ความหมายนี้ อธิบายได้ว่าในการเล่นของเด็กนั้น เด็กต้องมีการสร้างมโนภาพ หรือจินตนาการ เช่นการเล่นขายของ การเล่นเป็นซูเปอร์แมน เด็กจะต้องจินตนาการสิ่งต่าง ๆ เช่น สถานที่ รวมถึงท่าทาง การพูด และการแต่งกาย

7. การเล่นเป็นการทำงานของเด็ก

ความหมายนี้อธิบายได้ว่า ในขณะที่เด็กเล่นนั้น เด็กต้องใช้ความคิดต้องจินตนาการต้องใช้พลังงานของร่างกาย บางครั้งเป็นการเล่นที่มีจุดมุ่งหมายจึงเปรียบเหมือนการทำงานของผู้ใหญ่

8. การเล่นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม

ความหมายนี้อธิบายได้ว่า ในขณะที่เด็กเล่นกับเพื่อน เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ต้องมีการพูด การแลกเปลี่ยนของเล่น การตกลงนัดหมาย การปฏิบัติตามกติกา การเล่น นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมเด็ก

การเล่นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของมนุษย์คือ พัฒนาการทางกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และทางสติปัญญา นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่า ถ้าหากได้ศึกษาการเล่นของเด็กในสังคมใด ก็เท่ากับได้ศึกษาวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย

4.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น

ปัจจุบันมีผู้กำหนดทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นไว้หลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีจะอธิบายว่าทำไมคนเราจึงต้องเล่น และในแต่ละทฤษฎีพยายามอธิบายปรากฏการณ์ของการเล่นของเด็กในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถรวบรวมและจำแนกได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเล่นคลาสสิก (Classical Theories of Play) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 แบ่งเป็น 4 ทฤษฎี คือ

1.1 ทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ (Surplus Energy Theory) มีแนวคิดสำคัญว่า อินทรีย์จะต้องใช้พลังงานในการทำงานก่อน แล้วจึงนำพลังงานที่เหลือมาใช้ในการเล่น

1.2 ทฤษฎีผ่อนคลาย (Relaxation Theory) มีแนวคิดสำคัญว่า การเล่นของเด็กนั้นก็เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์

1.3 ทฤษฎีการทำซ้ำ (Recapitulation Theory) มีแนวคิดสำคัญว่า การเล่นของมนุษย์ถือได้ว่าเป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของมนุษย์

1.4 ทฤษฎีการเล่นโดยสัญชาตญาณ (Instinct Practice theory) มีแนวคิดสำคัญว่า การเล่นเป็นการเตรียมตัวสำหรับชีวิตในอนาคตเป็นลักษณะของสัญชาตญาณ การที่เด็กได้มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการเล่น จะมีผลต่อชีวิตในอนาคต หากได้มีโอกาสเล่นมาก ก็จะทำให้เด็กได้มีโอกาสฝึกทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตเมื่อโตขึ้น

2. ทฤษฎีร่วมสมัย (Contemporary Theories of Play) ประกอบด้วยทฤษฎีต่าง 2 ทฤษฎีคือ

2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis Theory) มี ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และอีริกสัน (Erik Erikson) เป็นผู้ นำ มีแนวคิดสำคัญว่า การเล่นเกมเกิดจากการต้องการความพึงพอใจ การที่เด็กจะบรรลุถึงความพึงพอใจได้นั้นต้องอาศัยการเล่น การเล่นเกมมีคุณค่าอย่างมากในการบำบัดเพราะการเล่นจะช่วยให้เด็กสามารถลดความไม่พึงพอใจ อันเกิดจากประสบการณ์ได้โดยค่อยๆลดความวิตกกังวลลง

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Developmental Intelligent Theory) มี เพียเจท์ (Piaget) เป็นผู้ นำ มีแนวคิดสำคัญว่าการเล่นเกมเป็นกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญา ทั้งนี้เพราะการเล่นเป็นวิธีการหรือทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์ให้กับตนเอง เพื่อเรียนรู้และรับรู้สิ่งแวดล้อมและสิ่งซึ่งไม่มีใครสอนเขาได้ เด็กจะสามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว เพื่อให้ตรงกับความเป็นจริง การเล่นเกมมีลำดับขั้นของการพัฒนาที่สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เล่น เมื่อผู้เล่นมีพัฒนาการทางสมองสูงขึ้น การเล่นเกมของเขาก็จะมีความซับซ้อน และมีการใช้ความคิดมากขึ้น

4.3 รูปแบบการเล่น

การเล่นสามารถแบ่งโดยพิจารณาลักษณะการเล่นว่ามีกฎเกณฑ์หรือไม่ ได้เป็น 2 แบบ คือ การเล่นแบบอิสระ และการเล่นแบบมีกฎเกณฑ์

การเล่นแบบอิสระ อาจเป็นการเล่นที่เล่นคนเดียว เล่นกับเพื่อนหรือเล่นกับผู้ใหญ่ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ใด ๆ

การเล่นแบบมีกฎเกณฑ์ เป็นการเล่นที่ต้องมีกติกาในการเล่นความยากง่าย ความมากน้อยหรือความซับซ้อนของกติกาต้องสัมพันธ์กับวัยเด็ก

ฮารมอนด์ สุวรรณपाल (2527) ได้แบ่งแบบการเล่นตามผลที่ได้รับจากการเล่น ออกเป็น 4 แบบดังนี้คือ

1. การเล่นแบบสร้างสรรค์ เป็นการเล่นที่ต้องอาศัยประสบการณ์จากการเล่น สิ่งเกต ความจำ และความคิดประกอบกันได้แก่ การเล่นปั้นดินน้ำมัน การเล่นเกมสร้างบ้าน

2. การเล่นแบบจินตนาการ เป็นการเล่นที่เด็กต้องสร้างสถานการณ์ขึ้น แล้วเล่นตามสถานการณ์ได้แก่ การเล่นเกมเลียนแบบ การเล่นเกมสมมุติ เช่น เล่นเป็นแพทย์ พยาบาล ตำรวจ เป็นต้น

3. การเล่นแบบออกแรง เป็นการเล่นที่เด็กต้องเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เดิน วิ่ง กระโดด ตี ปีน ปาย ยก ลาก นับได้ว่าพัฒนากล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส ตลอดจนประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส

4. การเล่นเกมทดลองสำรวจ และค้นคว้า เป็นการเล่นที่ตอบสนองธรรมชาติของเด็กในด้านความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น และความกระตือรือร้น

4.4 คุณค่าของการเล่น

การเล่นมีคุณค่าต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

คุณค่าของการเล่นต่อพัฒนาการทางร่างกาย

ขณะที่เด็กเล่นเด็กมักไม่ชอบอยู่นิ่ง ทำให้ร่างกายของเด็กมีการเคลื่อนไหว กล้ามเนื้อต่าง ๆ จึงได้พัฒนายิ่งหากเป็นการเล่นที่เด็กต้องออกกำลังกายด้วยแล้วจะยิ่งเพิ่มความแข็งแรงของกล้ามเนื้อกระดูก รวมทั้งระบบหมุนเวียนโลหิตได้ดีขึ้น และยังช่วยให้กล้ามเนื้อต่าง ๆ ประสานสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณค่าของการเล่นต่อพัฒนาการทางสติปัญญา

ขณะที่เด็กเล่น เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัส เพื่อรับรู้สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความเข้าใจหรือความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งที่อยู่รอบๆตัวเด็ก เด็กอาจใช้การเล่นสำรวจค้นหาหรือทดสอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เขาสนใจหรือสงสัย อันเป็นการสนองตอบความใคร่รู้ และความกระตือรือร้นของตนเอง ผลที่ตามมาคือ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งรอบ ๆ ด้วย การค้นพบโดยไม่ต้องมีผู้ใดสอน ซึ่งนับว่าช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ของเด็ก

คุณค่าของเล่นต่อพัฒนาการทางอารมณ์

เด็กเลือกชอบที่จะเล่นตามลำพัง แต่เมื่อโตขึ้นถึงวัย 5-6 ปี เด็กสามารถที่จะเล่นแบบกลุ่มได้ การที่เด็กได้เล่น ได้สนุกสนาน อารมณ์จะแจ่มใส ส่วนเด็กที่ไม่ได้เล่นจะหงุดหงิด เก็บกด นอกจากนี้เด็กที่อยู่ในอารมณ์โกรธ คับข้องใจหรืออิจฉาน้อง สามารถจะระบายอารมณ์เหล่านี้ได้โดยการเล่น

คุณค่าของการเล่นต่อการพัฒนาการทางสังคม

เด็กในวัยประถมศึกษา เป็นวัยที่เริ่มจะเข้ากลุ่มเพื่อน การเล่นของเด็กยังเป็นการเล่นแบบต่างคนต่างเล่น ส่วนมากเอาแต่ใจตัวเอง ต้องการเอาชนะ จึงควรมีผู้ใหญ่คอย ให้คำแนะนำด้วย การเล่นจึงเป็นไปอย่างราบรื่น เมื่อเจริญวัยขึ้น มีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เพื่อนยอมรับได้ดีขึ้น รู้จักยอมรับฟังและทำตามความคิดเห็นของผู้อื่น

การเล่นจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากสำหรับเด็กเพราะการเล่นจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ แก่เด็ก เด็กนักเรียนจึงควรมีเวลาได้พักผ่อน หย่อนใจ ได้เล่นสนุกสนานในเวลาพัก

นอกจากนี้ทางโรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ให้เด็กได้กระทำในยามว่างนอกเหนือจากการเล่น เช่นการจัดสันทนาการ (Recreation) ให้แก่เด็กด้วย

4.5 เป้าหมายของสันทนาการ

1. เพื่อพัฒนาอารมณ์สุข สันทนาการเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมและพัฒนาอารมณ์สุขของบุคคล และชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆเป็นสื่อกลางในช่วงเวลาว่างหรือเวลาอิสระ ซึ่งการพัฒนาอารมณ์สุขจะแสดงออกได้ในเรื่องของความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และความสงบ

2. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ กิจกรรมสันทนาการหลายประเภท ที่ช่วยสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้เข้าร่วม เช่นทัศนศึกษา การอยู่ค่ายพักแรม งานอดิเรก สันทนาการกลางแจ้ง งานอาสาสมัคร กิจกรรมเหล่านี้จะสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่บุคคลและชุมชนทุกระดับ กิจกรรมหลากหลายจะช่วยเปลี่ยนบรรยากาศ ความประทับใจ ความตื่นตันทันใจ หรืออารมณ์สุขสงบของผู้เข้าร่วมเป็นอย่างดี

3. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ กระบวนการทางสันทนาการก่อให้เกิดพัฒนาทางอารมณ์ ดังนั้นทัศนียภาพ ความซาบซึ้งความประทับใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ถือว่าเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล

4. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม กิจกรรมสันทนาการช่วยส่งเสริมคุณค่าและการให้บุคคลมีส่วนร่วม ตลอดจนขวัญกำลังใจของกลุ่มหรือทีมได้แก่กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมค่ายพักแรม กีฬาและดนตรี เป็นต้น ทั้งนี้เพราะนอกจากบุคคลจะต้องร่วมกิจกรรมด้วยตนเองแล้ว กิจกรรมเหล่านี้ยัง ส่งเสริมบทบาทของการทำงานกลุ่ม หรือเป็นทีม เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์

5. เพื่อส่งเสริมการแสดงออกแห่งตน กิจกรรมสันทนาการประเภทที่ต้องกระทำมีส่วนร่วมพัฒนาพฤติกรรมของบุคคล และของกลุ่มในด้านการแสดงออกซึ่งส่งเสริมการเห็นคุณค่าของตนเอง การปรับตัวเข้ากับกลุ่มและสังคม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และมนุษย์สัมพันธ์ ช่วยสอนบทบาทของสมาชิกกับการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลต่อสังคมกิจกรรมศิลปะทัศนกรรม กีฬา ดนตรี ละคร การอยู่ค่าย จะเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาส ให้บุคคลเรียนรู้การแสดงออก อย่างมีอิสระภาพและรู้จักตนเอง ในด้านความสามารถ ทักษะที่ตนพึงกระทำได้

6. เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต กระบวนการสันทนาการช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม กิจกรรมสันทนาการมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนา อารมณ์ ความสุข ความสามารถของบุคคล สุขภาพและสมรรถภาพส่งเสริมสุขภาพจิต ความสมดุลของการแบ่งเวลาระหว่างงาน กับการพักผ่อน ช่วยลดความเครียด ส่งเสริมการแสดงออก การมีส่วนร่วม

และเพิ่มพูนประสบการณ์โดยภาพรวมเน้นหนักการช่วยพัฒนา คุณภาพชีวิตของบุคคล และสังคมเป็น
อย่างดี

7. เพื่อส่งเสริมความเป็นมนุษยชาติ สันทนการมีเป้าหมายในการให้บุคคล
และสังคมได้มีความเข้าใจในกลุ่ม สภาพทางวัฒนธรรม แนวคิดทัศนคติ ช่วยให้สังคมมีความอบอุ่น
และมั่นใจ

8. เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี กิจกรรมสันทนการที่ส่งเสริมสิทธิ หน้าที่
วิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองดีมีอยู่ในกิจกรรมสันทนการทุกประเภท

4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่น

อารมณี ทักษิณ (2526) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัย
เรียนที่มีการเล่นต่างกัน โดยการทดลองการเล่นที่ใช้อุปกรณ์แตกต่างกันคือ กลุ่มควบคุมใช้อุปกรณ์
พื้นบ้าน และกลุ่มทดลองใช้อุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเล่นโดยตรงเพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์
ของเด็กก่อนวัยเรียนที่เล่นต่างกัน และเปรียบเทียบคะแนน ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละกลุ่ม
ก่อนและหลังการทดลองผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาความคิดของกลุ่มควบคุมด้านความคล่องตัว
ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดละออก่อนและหลังการทดลองภายในกลุ่มสูงขึ้น อย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณิ วิบูลสวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2526) ได้ทำการวิจัยเสนอข้อวิเคราะห์
พฤติกรรมการเล่นของเด็กภาคกลาง ซึ่งประกอบไปด้วยการเล่นพื้นบ้านของเด็กหลายชนิด นำมา
ทดลองและวิเคราะห์พฤติกรรมการเล่น ตลอดจนศึกษาพัฒนาการของเด็กพบว่า การเล่นพื้นบ้าน
ฝึกทักษะ การใช้วัยวะส่วนต่าง ๆ การใช้ไหวพริบในการวางแผนชิงชัย ความคิดสร้างสรรค์
ประสานกำลังร่วมกัน รู้จักเสี่ยง คาดคะเน เสียสละ ความรวดเร็ว ช่วยพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ทั้ง
4 ด้านคือ ด้านอารมณ์ สังคม ร่างกาย สติปัญญา ได้เป็นอย่างดี

สมจิตร เอื้ออรุณ (2529) ได้ทำการวิจัยการทดลองสอนนิสัยทางสังคม โดยใช้
สื่อที่เน้น ศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อส่งเสริมเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยแก่เด็กวัยก่อนเรียน เพื่อศึกษา
เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยโดยใช้สื่อทดลองสอนกับกลุ่ม
ตัวอย่าง ซึ่งมีการละเล่นและของเล่นพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เพลงกลุ่มเด็ก คำคล้องจองจากมูลบท
บรรพกิจ คำพังเพย สุภาษิต กลอน กาพย์ พบว่าการสอนโดยใช้สื่อที่เน้น ศิลปวัฒนธรรมไทยมีผล
สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามแผนการสอน โดยไม่เน้นศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างมี
นัยสำคัญที่ระดับ .05

ชนพร สมบุลชนวาท (2529) ได้ทำวิจัยการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์
ของนักเรียนชั้นเด็กเล็กที่เล่นกับเพื่อนที่เล่นกับแม่ และที่เล่นเอง โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ

10 คน โดยให้กลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มได้เล่นกิจกรรม 5 ชุดคือ 1 เล่นบล็อก 2 เล่นดินเหนียว 3 วาดภาพระบายสี 4 เล่นกับน้ำ 5 เล่นกับกระดาษ ผลพบว่า นักเรียนชั้นเด็กเล็กกลุ่มที่เล่นกับแม่มีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดละออ สูงกว่ากลุ่มที่เล่นเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรราชัย ศรีสุข (2530) ได้ทำวิจัยเปรียบเทียบองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กิจกรรม เกม นิทาน และปริศนาคำทายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยแบ่งกลุ่มทดลองเป็น 3 กลุ่ม เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรม เกม นิทาน และปริศนาคำทายส่งเสริมองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ ผลพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้กิจกรรม เกม นิทาน และปริศนาคำทาย มีความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดละเอียดละออ ไม่แตกต่างกัน และพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรม เกม นิทาน ปริศนาคำทาย มีความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนทำการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.7 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเล่นของเด็ก

ฮาร์ทชอนและเบรนท์เลย์ (Hertshorn and Brantlay, 1973) ได้ทดลองลำดับขั้นพัฒนาการทางการเล่นของเด็กพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาที่มีความสัมพันธ์ในทางบวก นั่นคือ การทดลองให้เด็กเล่นแบบจินตนาการ ในชั้นเรียนถ้าเด็กได้เล่นมากๆ จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้

ฮิคกี (Hickey, 1972) พบว่าการเล่นแบบอิสระ (Free Play) ช่วยให้เด็กแก้ปัญหาที่ผู้วิจัยกำหนดให้เร็วกว่ากลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์การเล่น และกลุ่มที่ได้รับการชี้แนะแนวทางตลอดการเล่น

โรบิน และไมโอนี (Robin and Maioni, 1975) ได้ทดลองขั้นพัฒนาการทางการเล่นของเด็กด้านความสามารถในการแยก การจัดหมู่ การจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ การยอมรับความคิดเห็นและทัศนะของผู้อื่น ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการทางการเล่นของเด็กมีความสัมพันธ์กันในทางบวก นั่นคือ การที่เด็กได้เล่นมากๆ จะทำให้เด็กยอมรับความคิดเห็น และทัศนะของผู้อื่นได้ดีตลอดจนมีความสามารถในการแยกการจัดหมู่ และจัดประเภทสิ่งของได้ดีด้วย

คูซิมีสกี (Kuziemski, 1977) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับการเล่นที่ใช้จินตนาการ (Imaginative Play) โดยศึกษาเด็กระดับ 2 จำนวน 50 คน เป็นเด็กหญิง 25 คน เด็กชาย 25 คน พบว่าการเล่นที่ใช้จินตนาการมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ($r=.54$) ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของเพียเจต์ พรอยด์ และ คลินเกอร์

งานวิจัยต่างประเทศนี้พอสรุปได้ว่าการเล่นชาติต่าง ๆ มีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กช่วยในการแก้ปัญหา ส่งเสริมความคิดความสามารถด้านต่าง ๆ